

แนวทางสำหรับการ การวิจัย

และการบริหารงานวิจัย
ด้านนโยบายสาธารณะ

G S E I

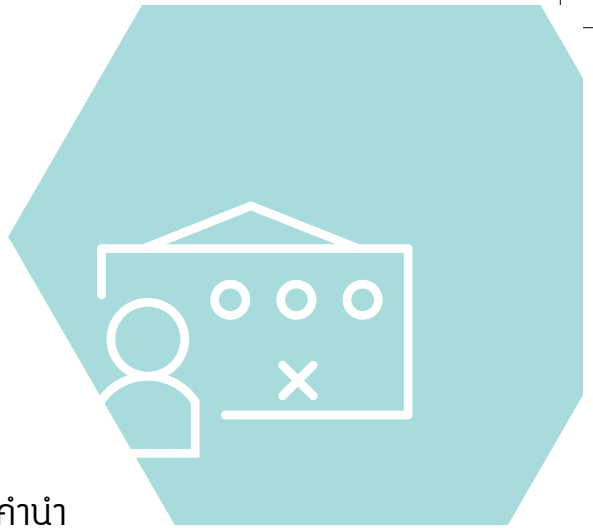

ตทตจ
T S R I

โครงการการพัฒนาศาสตร์การนำผลงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์

- ชื่อหนังสือ   แนวทางสำหรับการวิจัย และการบริหารงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะ
- ผู้เขียน   โครงการการพัฒนาศาสตร์การนำผลงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์
- พิมพ์ครั้งที่ 1   พฤศจิกายน 2563
- จำนวนพิมพ์   1,000 เล่ม
- ผู้พิมพ์   สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
8/16 ถนนกรุงเกษม แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 02-2801812 โทรสาร 02-2828877
website : www.gsei.or.th
- ผู้สนับสนุน   สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
979/17-21 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 14 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ 02-2788200 โทรสาร 02-2980476
website : www.tsri.or.th
- พิมพ์ที่   โรงพิมพ์เดียนตุลา
- ISBN   978-616-91231-4-9

คำนำ

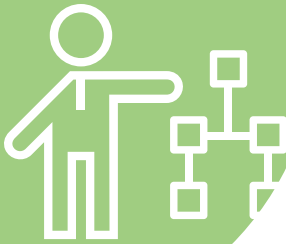
เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้นจากผลการศึกษาในโครงการพัฒนาศาสตร์การนำผลงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในปี พ.ศ. 2562 โดยการที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้และสร้างนักวิจัยมาอย่างยาวนาน แต่พบว่างานวิจัยบางส่วนที่ปรากฏยังไม่สามารถผลักดันให้นำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมได้มากนัก จึงเห็นความสำคัญให้มีการทำวิจัยถอดบทเรียนกรณีศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้พัฒนาศาสตร์ด้านนโยบาย (Research Utilization Policy : RU Policy) โดยคัดเลือกกรณีศึกษาที่มุ่งเน้นผลของงานวิจัยต่อสาธารณะในระดับต่างๆ กัน มีทั้งงานวิจัยที่ก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ต่อสาธารณะ (big change) งานวิจัยที่ก่อประโยชน์การนำไปใช้ในระดับท้องถิ่นและงานวิจัยที่มีปัจจัยในระดับนานาชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นความหลากหลายของระดับการนำไปใช้ซึ่งจะช่วยให้ได้ตัวแบบกระบวนการผลักดันงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในระดับต่างๆ กัน รวม 8 กรณีศึกษา (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมของแต่ละกรณีศึกษาได้ที่ <http://www.tsri.or.th>) ได้แก่ นโยบายยุทธศาสตร์และกฎหมายของประเทศไทย

ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล (Hospital Accreditation : HA) การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์แห่งชาติและความมั่นคงทางทะเล สิทธิที่ดินของกลุ่มชาติพันธุ์ กรณีชาวเลบ้านราไวย์ จังหวัดภูเก็ต การพัฒนาเกณฑ์ การตัดสินใจระดับการจัดการสาธารณสุขและขั้นตอนการปฏิบัติมาตรฐานใน การเปิดใช้งานศูนย์ปฏิบัติการฉุกเฉินระดับจังหวัด การผลักดันร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมและพัฒนาาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน พ.ศ..... และ การปฏิรูปสื่อ กับการขับเคลื่อนเชิงนโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีขอบเขต เนื้อหาวิจัยคือ พิจารณาเหตุปัจจัยในการผลักดันงานวิจัยไปสู่ระดับ นโยบาย วิธีการผลักดันงานวิจัย ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในการผลักดัน เช่น นักวิจัย ข้อจำกัด ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น จากนั้นวิเคราะห์กรณีศึกษาสรุป ปัจจัยของแต่ละกรณีศึกษาแล้วนำมาสรุปบทเรียนร่วมกันของแต่ละกรณี ศึกษาเพื่อสังเคราะห์และพัฒนาเป็นแนวทาง (Guideline) สำหรับการบริหาร และการบริหารงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะ เผยแพร่ศาสตร์การนำ ผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้านนโยบายไปยังประชาคมวิจัยและสถาบันวิจัย ที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์

เอกสารแนวทางการทำงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทาง ชี้แนะ นำ เป็นเสมือนคู่มือในการทำงานวิจัย เพื่อให้ผลงาน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากงานวิจัยได้ถูกใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยภายใต้สภาวะการณ์และบริบทความเปลี่ยนแปลงของการกำหนดนโยบายสาธารณะในยุคนี้ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ผู้กำหนดนโยบายในภาคการเมืองและหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น แต่รวมถึงผู้มีส่วนได้เสียในนโยบายสาธารณะที่เป็นภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคมด้วย

องค์ประกอบ

คู่มือสำหรับการวิจัย และการบริหารงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะ ฉบับนี้ ได้ร้อยเรียงเนื้อหาการวิจัยการสร้างองค์ความรู้พัฒนาศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะที่ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทั้งมูลเหตุ ปัจจัย แนวทาง กระบวนการต่างๆที่ทำให้ผลงานวิจัยถูกนำไปใช้ในด้านนโยบายสาธารณะ ซึ่งกระชับและเข้าใจได้ง่าย โดยมีรายละเอียดของเนื้อหา ประกอบด้วย 1) ระดับการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ 2) การทำความเข้าใจศาสตร์ด้านกระบวนการนโยบายสาธารณะ 3) ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการนำงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์ และ 4) ข้อเสนอการออกแบบกระบวนการวิจัยเชิงนโยบายในอนาคต

สารบัญ

คำนำ

3

วัตถุประสงค์

5

องค์ประกอบ

6

ระดับการนำงานวิจัยไปใช้
ประโยชน์ในกระบวนการ
กำหนดนโยบายสาธารณะ

8

ทำความเข้าใจ
ศาสตร์ด้านกระบวนการ
นโยบายสาธารณะ

10

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผล
ต่อการนำงานวิจัย
ด้านนโยบายสาธารณะ
ไปใช้ประโยชน์

16

ข้อเสนอการออกแบบ
กระบวนการวิจัย
เชิงนโยบายในอนาคต

33

1. ระดับการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ภาพที่ 1 : ลักษณะ ระดับของการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ มีหลายลักษณะ หลายระดับ ได้แก่

1) นำเสนอในกระบวนการกำหนดนโยบาย หรือ อยู่บนโต๊ะเจรจา โดยผลของการตัดสินใจกำหนดนโยบายอาจเป็นไปตามข้อเสนอจากผลงานวิจัย หรือแตกต่างออกไป ขึ้นอยู่กับผู้กำหนดนโยบาย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และ อิทธิพลจากปัจจัยอื่นๆ

2) สร้าง หรือเปิดประเด็นสาธารณะ ทำให้สังคมให้ความรู้และสนใจ จนเกิดเป็นประเด็นสาธารณะ (Public Issue)

3) สร้างกระแสในสังคม ให้เกิดกระแสการรับรู้และการตื่นตัวต่อ ประเด็นนโยบายในเรื่องที่ทำการวิจัยอย่างกว้างขวาง

4) ปรับเปลี่ยนนโยบายที่เป็นอยู่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของนโยบาย (Policy Change) ซึ่งเป็นการยกระดับของการทำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เป็นความสำเร็จในอีกขั้นหนึ่ง

5) สร้างนโยบายสาธารณะขึ้นใหม่

6) สร้างเครื่องมือทางนโยบายใหม่ เช่น กฎหมาย องค์กร

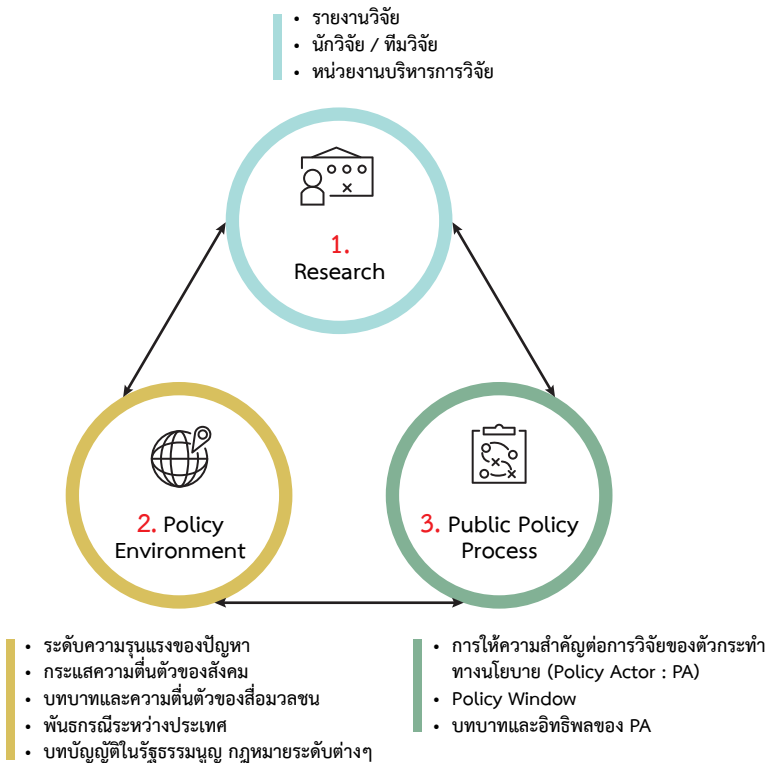
ในบางกรณี การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้านนโยบายสาธารณะ อาจเกิดขึ้นในหลายระดับไปพร้อมกัน

ข้อเสนอต่อองค์กรบริหารการวิจัย

ควรกำหนดให้ชัดเจนว่า ต้องการให้ผลงานวิจัยในแต่ละโครงการวิจัยถูกใช้ประโยชน์ในลักษณะใด ระดับใด (จากภาพ 1) ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัย การกำหนดระดับความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ของนักวิจัย องค์กรประกอบของทีมวิจัย และรูปแบบ ระยะเวลาสนับสนุนการวิจัย

2. ทำความเข้าใจศาสตร์ด้านกระบวนการ นโยบายสาธารณะ

ภาพที่ 2 : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์

2.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อกันและมีผลสำคัญต่อการดำเนินงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์

มีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 3 ปัจจัย ที่ส่งผลต่อกันและมีผลสำคัญต่อการทำให้งานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะถูกนำไปใช้ประโยชน์ ได้แก่

- (1) การวิจัย (Research)
- (2) สภาพแวดล้อมทางนโยบาย (Policy Environment)
- (3) กระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process)

โดยทั้ง 3 ปัจจัย มีปฏิสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อกัน เช่น ปัจจัยที่

(1) ส่งผลกระทบต่อปัจจัยที่ (3) ในขณะเดียวกัน ปัจจัยที่ (3) ก็ส่งผลกระทบต่อปัจจัยที่ (1) ด้วยเช่นกัน

(1.) การวิจัย : จำแนกปัจจัยเรื่องนี้ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) รายงานวิจัย (2) นักวิจัยหรือทีมวิจัย และ (3) หน่วยงานบริหารการวิจัย

(2.) สภาพแวดล้อมทางนโยบาย : เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และมีผลต่อกระบวนการนโยบายสาธารณะ สภาพแวดล้อมทางนโยบายที่สำคัญ เช่น

- ระดับความรุนแรงของปัญหาของหัวข้อนโยบายที่นำมาวิจัย ซึ่งแต่ละเรื่องมีความแตกต่างกันไป และส่งผลการกำหนดนโยบาย
- กระแสความตื่นตัวของสังคม เกี่ยวกับการรับรู้ การให้ความสำคัญต่อประเด็นนโยบายนั้น
- บทบาทและความตื่นตัวของสื่อมวลชนต่อประเด็นนโยบายที่ทำการวิจัย

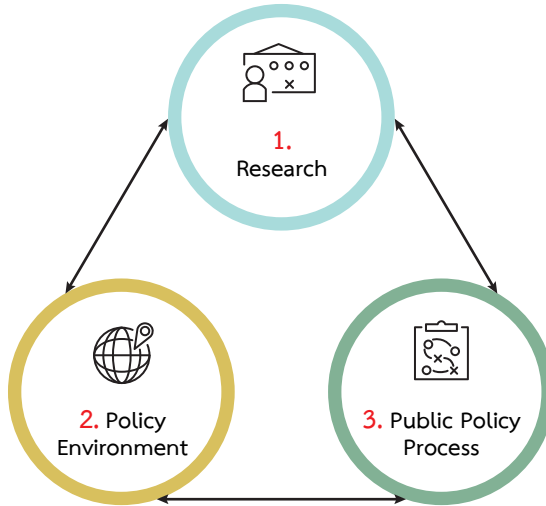
- พันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง
- บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ กฎหมายระดับต่างๆ

(3) กระบวนการนโยบายสาธารณะ : เป็นปัจจัยที่มีผลเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น

- การให้ความสำคัญต่อการวิจัยของตัวกระทำทางนโยบาย (Policy Actors) ซึ่งมีหลายระดับ เช่น คณะรัฐมนตรี กรรมการ กฤษฎีกา กรรมการนโยบายแห่งชาติ สมาชิกรัฐสภา คณะกรรมการในรัฐสภา รวมถึง ภาคประชาสังคม ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง
- โอกาสทางนโยบาย (Policy Window) ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยน ปิด-เปิด แคบ-กว้าง และมีผลต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์
- บทบาทและอิทธิพลของตัวกระทำทางนโยบาย รวมถึงกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายในแต่ละเรื่องที่ทำกรวิจัย ซึ่งอาจมีจุดยืนและท่าทีสนับสนุน หรือคัดค้านต่อข้อเสนอจากงานวิจัย

2.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยกับสภาพแวดล้อมทางนโยบาย และกระบวนการนโยบายสาธารณะ: ที่มีผลและเกี่ยวข้องกับการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

Research & Policy Environment

- สร้างสภาพแวดล้อมทางนโยบายให้ตระหนักเห็นความสำคัญของนโยบายที่ทำการวิจัย
- สร้าง / กระตุ้นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)
- สร้างเสริมความเข้มแข็ง (Empowerment) ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม

Research & Public Policy Process

- ทำให้การกำหนดนโยบายอยู่บนฐานข้อมูลและความรู้มากขึ้น
- สร้าง / เปิด Policy Window
- กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวกระทำทางนโยบาย
- เพิ่ม / เปิดโอกาสให้ทีมวิจัยเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบาย และเครือข่ายนโยบาย
- ทำให้ Stakeholder เกิดความตระหนักเห็นความสำคัญ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย
- ช่วยสร้างเครือข่ายทางนโยบาย (Policy Network)

ภาพที่ 3 : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมทางนโยบาย และกระบวนการนโยบายสาธารณะ

(1.) ปฏิสัมพันธ์ของการวิจัยที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมทางนโยบาย ได้แก่

1) สร้างสภาพแวดล้อมทางนโยบายให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของนโยบายที่ทำการวิจัย ในกรณีนี้หมายถึง ความตื่นตัวของสื่อมวลชน ภาครัฐ หรือ สังคม ในประเด็นที่ทำการศึกษา

2) สร้างและกระตุ้นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)

3) สร้างเสริมความเข้มแข็ง (Empowerment) ของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม

(2.) ปฏิสัมพันธ์ของการวิจัยที่มีผลต่อกระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process) ได้แก่

1) ทำให้การกำหนดนโยบายอยู่บนฐานข้อมูล และความรู้มากขึ้น (Knowledge-based Policy)

2) เป็นการสร้างหรือเปิดขยายโอกาสทางนโยบาย (Policy Window) ให้กว้างขึ้น และทำให้สภาพแวดล้อมทางนโยบายและตัวกระทำทางนโยบายใช้ประโยชน์จากการเปิดกว้างของโอกาสทางนโยบาย รวมทั้งนักวิจัยสามารถทำหน้าที่นั้นได้

3) กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวกระทำทางนโยบาย ทำให้ตัวกระทำทางนโยบายกลุ่มต่างๆ ได้เข้าไปมีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการวิจัย เช่น ในกระบวนการนำเสนอผลงานวิจัย การให้ความเห็น การนำเสนองานวิจัยเป็นระยะ รวมทั้งกิจกรรมเวทีความรู้ด้านนโยบาย (Policy Knowledge Platform) เพื่อสร้างโอกาสให้ตัวกระทำทางนโยบายเกิดปฏิสัมพันธ์กัน

4) เพิ่มหรือเปิดโอกาสให้นักวิจัยได้เข้าไปสู่กระบวนการกำหนดนโยบายและเครือข่ายทางนโยบาย (Policy Network)

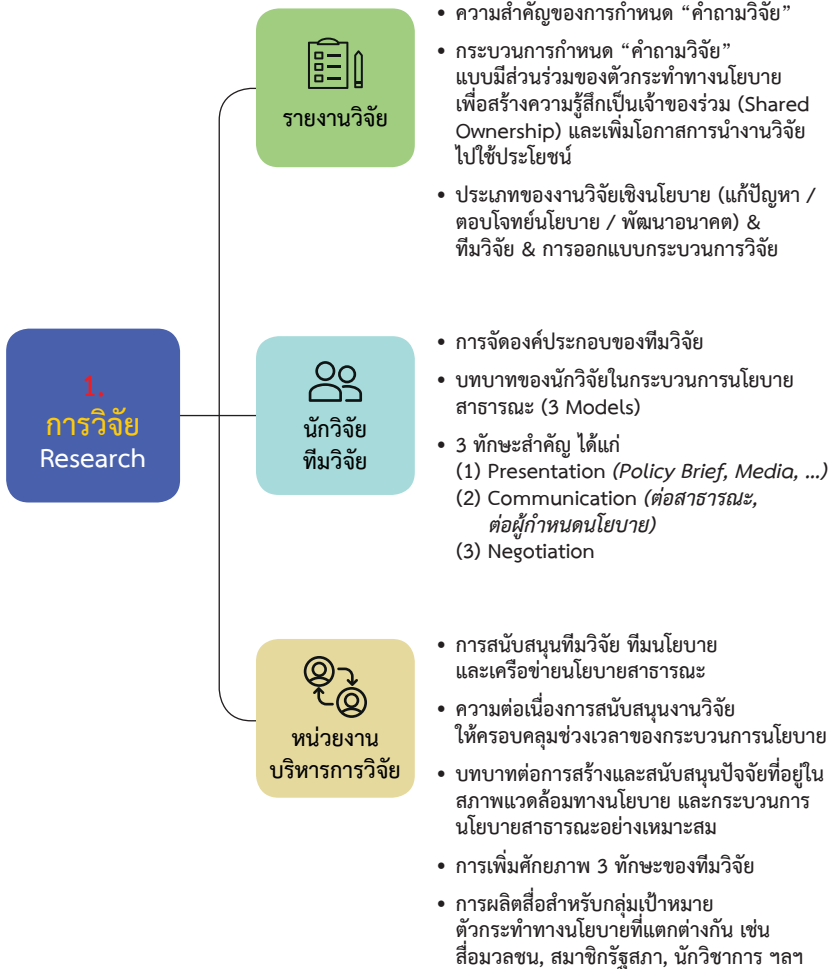
5) ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เกิดความตระหนักเห็นความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย โดยการวิจัยช่วยยกระดับความสำคัญและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากที่เคยอยู่วงนอกให้เข้ามาร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายหลังจากเห็นความสำคัญของประเด็นนโยบายเรื่องนั้นมากขึ้น

6) ช่วยสร้างหรือขยายเครือข่ายทางนโยบาย (ในที่นี่หมายถึง ผู้กำหนดนโยบาย ตัวกระทำทางนโยบายที่เกี่ยวข้อง) เกิดการเชื่อมต่อ ขยายเครือข่ายให้กว้างและครอบคลุมมากขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมตลอดช่วงระยะเวลาการทำงานวิจัย

3. ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิจัย

3.1. ด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์

ภาพที่ 4 : ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการนำงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไปใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ การวิจัย สภาพแวดล้อมทางนโยบาย และกระบวนการนโยบายสาธารณะ

3.1 ปัจจัยที่หนึ่ง : การวิจัย (Research)

แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (ก.) รายงานวิจัย (ข.) นักวิจัยและทีมวิจัย และ (ค.) หน่วยงานบริหารการวิจัย

(ก.) รายงานวิจัย มีประเด็นข้อพิจารณาและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) การกำหนดคำถามวิจัย (Research Question) : คำถามวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research Question)

- **ควรมีลักษณะเป็นคำถามวิจัยที่มองไปข้างหน้า** เช่น ช่องว่างของนโยบายที่สืบเนื่องจากปัญหา/ประเด็นสาธารณะ หรือปัญหาเร่งด่วนที่ต้องการทางเลือกนโยบาย หรือประเด็นร่วมหลายองค์ความรู้

- **ไม่ควรจำกัดเฉพาะความสนใจของนักวิจัยเท่านั้น** แต่ควรเป็นคำถามวิจัยที่มีประโยชน์และเชื่อมต่อกับประเด็นทางนโยบาย ทิศทางการพัฒนา กฎหมาย บทบัญญัติ หรือนโยบายปัจจุบันที่มีอยู่ เพื่อสนองตอบต่อทิศทางการพัฒนา การใช้กฎหมาย ความพยายามตอบโจทย์จากพันธกรณีนานาชาติ

2) สร้างกระบวนการกำหนดคำถามวิจัยแบบมีส่วนร่วมของตัวกระทำทางนโยบาย เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ (Shared Ownership) และเพิ่มโอกาสการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

3) ประเภทของงานวิจัยเชิงนโยบาย อาจแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ จากระดับที่ทำได้ง่ายไปสู่ระดับที่ยากขึ้นตามลำดับ ได้แก่ งานวิจัยเชิงนโยบายเพื่อแก้ปัญหา งานวิจัยเชิงนโยบายเพื่อตอบโจทย์ทางนโยบาย และ โจทย์วิจัยเพื่อการพัฒนาอนาคต

ข้อเสนอต่อองค์กรบริหารการวิจัย

งานวิจัย 3 รูปแบบนี้มีผลต่อการออกแบบทีมวิจัย และการออกแบบกระบวนการวิจัย ตัวอย่างเช่น งานวิจัยเพื่อตอบโจทย์นโยบายที่มาจากความต้องการของผู้กำหนดนโยบายโดยตรง หรือ งานวิจัยเพื่อการพัฒนาอนาคต จำเป็นต้องมีกระบวนการทำงานวิจัยที่ต่อเนื่อง มีทีมวิจัยที่มีประสบการณ์มีศักยภาพสูง และทรัพยากรในการสนับสนุนมากขึ้น

(ข.) นักวิจัยและทีมวิจัย

ข้อพิจารณาและข้อเสนอแนะ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การจัดองค์ประกอบของทีมนักวิจัย 2) บทบาทของนักวิจัยในกระบวนการนโยบายสาธารณะ 3) ทักษะของนักวิจัย/ทีมนักวิจัย

1) การจัดองค์ประกอบของทีมนักวิจัย

การจัดองค์ประกอบของทีมนักวิจัยและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องมีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จและการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ จากภาพที่ 5 แบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้จัดการแผนงาน/ชุดโครงการวิจัย (Research Manager) ทีมนักวิจัยเฉพาะด้าน (Research Team) ผู้สังเคราะห์ (Integrator) ทีมที่ปรึกษา (Policy Advisory Team) เครือข่ายด้านนโยบายสาธารณะ (Policy Network) โดยนักวิจัยเฉพาะด้านและผู้สังเคราะห์จะอยู่ในส่วนของโครงการวิจัย สำหรับผู้จัดการแผนงาน/ชุดโครงการวิจัย ทีมที่ปรึกษาและเครือข่ายด้านนโยบายสาธารณะจะเป็นส่วนที่เชื่อมโยงกับการสนับสนุนขององค์กรบริหารการวิจัย

ผู้จัดการแผนงาน หรือชุดโครงการวิจัย

ทำหน้าที่บริหารจัดการแผนงาน หรือชุดโครงการวิจัย และเชื่อมประสานกับผู้กำหนดนโยบาย ทีมที่ปรึกษา และเครือข่ายด้านนโยบายสาธารณะ

ภาพที่ 5 : องค์ประกอบของทีมวิจัย และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง

ผู้จัดการแผนงาน/ชุดโครงการวิจัย : ทำหน้าที่บริหารจัดการแผนงานหรือชุดโครงการวิจัย และเชื่อมประสานกับผู้กำหนดนโยบาย ทีมที่ปรึกษา และเครือข่ายด้านนโยบายสาธารณะ

ทีมนักวิจัยเฉพาะด้าน : เป็นนักวิจัยที่เชี่ยวชาญเฉพาะตามหัวข้อของงานวิจัย เช่น วิทยาศาสตร์ สาธารณสุข กฎหมาย สิทธิมนุษยชน ฯลฯ

ผู้สังเคราะห์ : ทำหน้าที่สังเคราะห์ข้อมูล ความรู้ จากสาขาวิชาต่างๆ เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากข้อเสนอเชิงนโยบายนั้นจำเป็นต้องรวบรวมงานวิจัยจากสหวิทยาการซึ่งมาจากนักวิจัยแต่ละด้านที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ ดังนั้นการสังเคราะห์ให้เป็นข้อเสนอรวม จำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สังเคราะห์

ทีมที่ปรึกษา : ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางวิชาการเพื่อให้ครอบคลุมทุกมิติด้านนโยบาย ซึ่งอาจจะออกแบบให้มีแต่ละเฉพาะโครงการ หรือ ชุดโครงการ หรือตามนโยบายเฉพาะแต่ละด้าน โดยเป็นทีมที่โครงการวิจัยตั้งขึ้นหรือหน่วยงานบริหารการวิจัยตั้งขึ้นก็ได้ ทีมที่ปรึกษาที่เหมาะสมควรประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาวิชาและครอบคลุมทุกมิติด้านนโยบายสาธารณะอย่างน้อย 4 ด้าน ได้แก่ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ นิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ เพื่อให้แก่มุมมองของข้อเสนอเชิงนโยบายสาธารณะที่ครบถ้วนในทุกมิติ

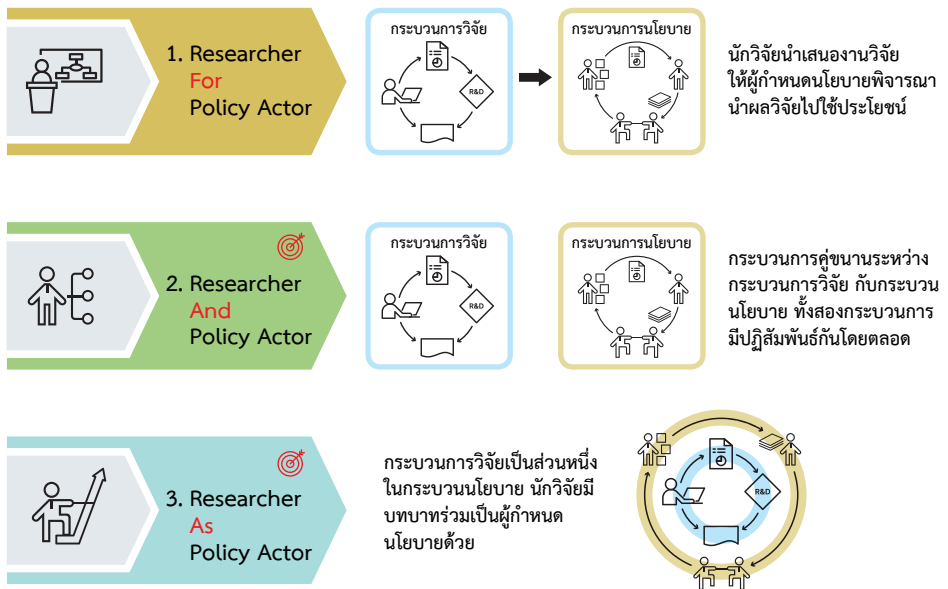
เครือข่ายด้านนโยบายสาธารณะ : เป็นทีมกลางที่หน่วยงานบริหารการวิจัยจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำในเชิงยุทธศาสตร์ต่อการผลักดันขับเคลื่อนต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย ซึ่งประกอบด้วย นักวิจัยอาวุโสทั้งในและต่างประเทศ ผู้กำหนด

นโยบายทั้งที่อยู่ในแวดวงปัจจุบันหรือผู้ที่เกษียณแล้วแต่มีประสบการณ์ในประเด็นวิจัยนั้น และนักวิจัย องค์กรวิจัยระหว่างประเทศที่จะทำหน้าที่เสริมความเข้มแข็งและทำให้งานวิจัยมีมุมมองที่กว้างขวางมากขึ้น

2) บทบาทของนักวิจัยในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

3 บทบาทของนักวิจัย & PPP

3 ตัวแบบ : กระบวนการวิจัย & กระบวนการนโยบายสาธารณะ (PPP)

ภาพที่ 6 : บทบาทของนักวิจัยในกระบวนการนโยบายสาธารณะ: 3 รูปแบบ

บทบาทของนักวิจัยในกระบวนการนโยบายสาธารณะมี 3 รูปแบบ และมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการวิจัยและกระบวนการนโยบายสาธารณะใน 3 ตัวแบบ (ภาพที่ 6) ดังนี้

(1) *Researcher For Policy Actor* เป็นลักษณะที่นักวิจัยทำงานวิจัยเสร็จและนำเสนองานวิจัยนั้นเพื่อให้ผู้กำหนดนโยบายพิจารณานำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เรียกว่า **Sequential Model**

(2) *Researcher And Policy Actor* เป็นลักษณะของกระบวนการคู่ขนานระหว่างกระบวนการวิจัย กับ กระบวนการนโยบาย โดยทั้งสองกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์กันโดยตลอด เรียกว่า **Parallel Model**

(3) *Researcher As Policy Actor* เป็นลักษณะของกระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการนโยบาย และนักวิจัยมีบทบาทร่วมเป็นผู้กำหนดนโยบายด้วย เรียกว่า **Embedded Model** กรณีนี้นักวิจัยได้เข้าไปร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายอย่างเข้มข้นมากขึ้น อาทิเช่น เป็นกรรมการอนุกรรมการ ที่ปรึกษาของผู้กำหนดนโยบายในระดับรัฐมนตรี ระดับของกรรมการนโยบายระดับชาติ

บทบาทของนักวิจัยในแบบที่สองและแบบที่สาม จะเพิ่มโอกาสความสำเร็จของการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในหลากหลายระดับ ระดับที่สำเร็จมากที่สุด คือ การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย หรือทำให้เกิดนวัตกรรมเครื่องมือทางนโยบายใหม่ เช่น องค์กร หรือ กฎหมาย ทั้งนี้ ในการออกแบบกระบวนการวิจัย ควรพิจารณาถึง ความเหมาะสมของนักวิจัยที่จะเข้าไปในพื้นที่ของกระบวนการนโยบายว่าจะให้เกิดความสมดุลได้อย่างไรที่นักวิจัยไม่กลายเป็นเครื่องมือของฝ่ายนโยบาย

นอกจากนี้ อาจมีความเป็นพลวัตรของบทบาทนักวิจัย ในช่วงเริ่มต้นนักวิจัยอาจจะเป็นบทบาทแบบที่หนึ่ง และมีการพัฒนาไปเป็นแบบที่สอง และขยับมาเป็นบทบาทแบบที่สาม คือ เข้าไปเป็นตัวกระทำทางนโยบาย หรือเป็นผู้ผลักดันนโยบาย (Policy Advocate) ในประเด็นนโยบายสาธารณะนั้น

3) ทักษะของนักวิจัย/ทีมวิจัย

ทักษะสำคัญอย่างน้อย 3 ประการที่นักวิจัยและทีมวิจัยควรมี หรือหากไม่มีก็ควรเสริมศักยภาพให้เกิดขึ้น ได้แก่

ทักษะการนำเสนอ (Presentation) อาทิเช่น การจัดทำเอกสาร Policy Brief การจัดทำสื่อเพื่อการนำเสนอผลงานวิจัย ฯลฯ ซึ่งควรมีความหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มที่ต้องการรูปแบบที่แตกต่างกัน กรณีเอกสาร Policy Brief เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ต้องใช้นักวิจัยที่มีทักษะในการเขียนออกมาให้ผู้กำหนดนโยบายเกิดความสนใจ อ่าน เกิดความเข้าใจ และนำไปใช้ประโยชน์

ทักษะการสื่อสาร (Communication) นักวิจัยควรมีทักษะในการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจในแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น การสื่อสารต่อสาธารณะ การสื่อสารต่อผู้กำหนดนโยบาย เป็นต้น

ทักษะการเจรจา (Negotiation) ทั้งในด้านการรับฟัง การโต้แย้ง ที่นักวิจัยควรมีอย่างเหมาะสมและทำให้เกิดการยอมรับ

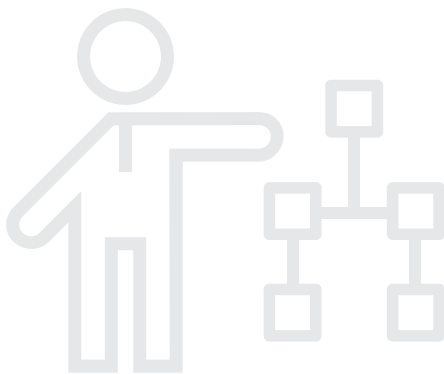
4) คุณสมบัติของทีมวิจัย

ทีมวิจัยในการดำเนินงานวิจัยเชิงนโยบายควรมาจากหลากหลายสาขา เพื่อสร้างการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ และสร้างองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ มีการสื่อสารด้วยภาษาเข้าใจได้ง่าย บนฐานข้อมูลชุดเดียวกัน

คุณลักษณะของนักวิจัยควรใจกว้าง รับฟังความแตกต่าง พร้อมเรียนรู้ และทำงานข้ามสาขาได้ เป็นผู้สานองค์ความรู้ (Integrator) เชื่อมโยงระหว่างศาสตร์เข้าเป็นเรื่องเดียว มีทักษะที่สามารถดึงประเด็นและเชื่อมโยงในเชิงยุทธศาสตร์

แนวทางการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและผู้กำหนดนโยบาย 3 รูปแบบ : Researcher FOR/AND/AS Policy Actor

- 1) นักวิจัยต้องทุ่มเท และเข้าถึงเนื้อหาที่ทำอยู่อย่างแท้จริง (True engagement) เกาะติดกับปัญหาตลอด เพื่อให้มีความเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น รู้ความหลากหลายของปัญหา นโยบายที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดอื่นๆ นอกเหนือจากงานวิจัยของตน
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและหน่วยงานที่ต้องทำงานร่วมกันต้องมีความต่อเนื่อง ซึ่งในประเด็นนี้ ทุนวิจัยจะมีความสำคัญที่ทำให้นักวิจัยสามารถเกาะติดกับปัญหาได้
- 3) นักวิจัยควรมี Strategic Position ในการเมืองของนโยบายและสร้างความสัมพันธ์ในทางการเมืองในประเด็นงานวิจัยนั้นๆ เช่น เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ
- 4) ควรสนับสนุนให้มีนักวิจัยรุ่นใหม่มาทำงานวิจัยร่วมกับนักวิจัยระดับอาวุโส และเกาะติดประเด็นวิจัยให้ต่อเนื่อง
- 5) นักวิจัยควรเข้าไปอยู่ในเครือข่ายทางนโยบายในประเด็นวิจัยนั้นๆ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเป็นที่ยึด และสร้างการยอมรับ

ข้อควรกระทำ	ข้อพึงระวัง
<p>1) มีท่าทีที่เป็นกลาง เน้นแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อไม่ให้นักวิจัยกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง</p> <p>2) การนำเสนอประเด็นสาธารณะ ต้องเป็นข้อมูลในเชิงวิชาการมากกว่าความเห็นส่วนตัว</p> <p>3) ผู้กำหนดนโยบายและผู้วิจัย ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างโปร่งใส ยึดถือในความเข้าใจของนโยบายร่วมกัน</p> <p>4) ต้องมีความเข้าใจ ระดับต่างๆ ของนโยบาย ซึ่งจะต้องสะสมประสบการณ์ และโอกาส ช่องทางต่างๆ ที่จะผลักงานวิจัยเข้าไปสู่ฝ่ายนโยบาย</p>	<p>1) ควรระวังไม่ให้ข้อเสนอนโยบายที่พัฒนาจากงานวิจัย และหรือองค์ความรู้ของนักวิจัย ไปตอบสนองต่อความต้องการทางการเมือง และผลประโยชน์ของหน่วยงาน หรือเพื่อจุดประสงค์อื่น มากกว่าประโยชน์ทางวิชาการ และประโยชน์ส่วนรวม</p> <p>2) การรักษาระยะห่าง ระหว่าง นักวิจัย กับ ผู้กำหนดนโยบายอย่างเหมาะสม เพื่อจะได้สร้างงานวิจัยที่เป็นกลาง</p>

(ค.) หน่วยงานบริหารการวิจัย มีประเด็นข้อพิจารณาและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) การสนับสนุนการทำงานของทีมนักวิจัยและทุกองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างครบถ้วน ได้แก่ ผู้สังเคราะห์ ทีมที่ปรึกษา และ เครือข่ายด้านนโยบายสาธารณะ

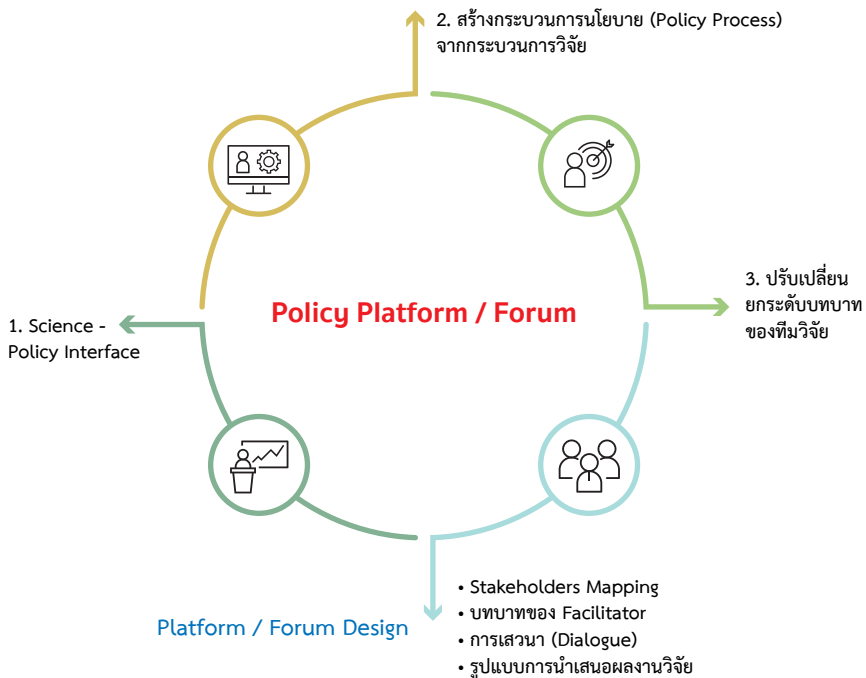
2) ความต่อเนื่องของการสนับสนุนงานวิจัย โดยอย่างน้อยให้ครอบคลุมช่วงเวลาของกระบวนการนโยบายสาธารณะ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์กระบวนการนโยบายสาธารณะเรื่องที่จะทำการวิจัย เพื่อการกำหนดระยะเวลาของโครงการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

3) บทบาทต่อการสร้างและสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบในสภาพแวดล้อมทางนโยบาย และกระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างเหมาะสม เช่น การสร้างเวทีนโยบาย (Policy Platform) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทีมนักวิจัยกับผู้กำหนดนโยบาย และสมดุลที่เหมาะสม

4) การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของทีมวิจัยใน 3 ทักษะ ได้แก่ การนำเสนอ การสื่อสาร และการเจรจา

5) การผลิตสื่อสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น สื่อมวลชน สมาชิกรัฐสภา นักวิชาการ ฯลฯ โดยหน่วยงานบริหารการวิจัยควรสนับสนุนให้มีการออกแบบสื่อที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

6) การสร้างเวทีนโยบาย (Policy Platform หรือ Policy Forum) เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย กับตัวกระทำทางนโยบาย และผู้กำหนดนโยบาย กิจกรรมนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการวิจัยเชิงนโยบาย สาธารณะในหลายลักษณะ ดังแสดงในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 : ความสำคัญของกิจกรรมเวทีนโยบายสาธารณะ (Policy Platform / Forum)

(1) Science Policy Interface : เป็นพื้นที่การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวกระทำทางนโยบายในการใช้ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์จากฐานงานวิจัย กักับการกำหนดนโยบายสาธารณะ

(2) สร้างกระบวนการนโยบาย (Policy Process) ให้เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ทำให้เกิดการออกแบบกระบวนการนโยบายสำหรับเรื่องนั้นๆ ช่วยขยายโอกาสทางนโยบายให้กว้างขึ้น และทำให้ตัวกระทำทางนโยบายอื่นๆ สามารถเข้าร่วมได้มากขึ้นในกระบวนการนโยบายที่งานวิจัยทำให้เกิดขึ้น

(3) ปรับเปลี่ยนยกระดับบทบาทของทีมีวิจัยจาก Researcher For Policy Actor เป็น Researcher And Policy Actor หรือ Researcher As Policy Actor ทำให้นักวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะมากขึ้น ทั้งในแบบ Parallel Model หรือ Embedded Model

ข้อเสนอต่อองค์กรบริหารการวิจัย

ควรสนับสนุนให้มีกิจกรรม Policy Platform /Forum ในโครงการวิจัย ทั้งนี้ การจัด Platform เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องออกแบบให้เหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น

- การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder Mapping) เพื่อการกำหนดและเลือกเชิญเข้าร่วมกิจกรรมในช่วงเวลาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม และป้องกันและลดปัญหาความขัดแย้ง
- การมี Facilitator ที่ทำหน้าที่และวางบทบาทได้อย่างเหมาะสม สามารถกระตุ้น สร้างเสริมบรรยากาศของการเสวนา (Dialogue) มีความเข้าใจเพียงพอต่อประเด็นทางนโยบาย และสามารถสรุปจับประเด็นทางนโยบายที่เป็นผลของการเสวนาได้อย่างถูกต้องชัดเจน
- รูปแบบและสื่อการนำเสนอผลงานวิจัยที่สร้างความสนใจและความเข้าใจของผู้ที่เข้าร่วมเวทีนโยบายได้อย่างเพียงพอ

ดังนั้น องค์กรบริหารการวิจัยจึงควรสนับสนุนการจัดเวทินโยบายทั้งในเชิงของงบประมาณและทรัพยากรต่างๆ อย่างเพียงพอ และในกรณีที่ไม่มีผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดเวทินโยบาย องค์กรบริหารการวิจัยควรทำหน้าที่สนับสนุนการออกแบบการจัดเวทินโยบายหรือทำหน้าที่เป็นผู้จัดเวที (Organizer) ดังกล่าว

3.2 ปัจจัยที่สอง : สภาพแวดล้อมทางนโยบาย (Policy Environment)

- วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่จะทำการวิจัย
- ประเมินผลของสภาพแวดล้อมทางนโยบายที่มีต่อการวิจัยทั้งทางบวกและทางลบ เช่น ความสนใจ การให้ความสำคัญของสื่อมวลชนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ระดับความรุนแรงของปัญหา ฯลฯ
- กำหนดทำที่ บทบาท และกิจกรรมของงานวิจัย และทีมวิจัยที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางนโยบายแต่ละปัจจัย

ภาพที่ 8 : สภาพแวดล้อมทางนโยบายที่มีผลต่อกระบวนการวิจัยเชิงนโยบาย

สภาพแวดล้อมทางนโยบายเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ในการออกแบบกระบวนการวิจัยเชิงนโยบายมีประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางนโยบาย ดังนี้

1) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่จะทำการศึกษาวิจัย เช่น พันธกรณีระหว่างประเทศ รัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา หรือ ระดับความรุนแรงของปัญหา

2) ประเมินผลของสภาพแวดล้อมทางนโยบายที่มีผลต่องานวิจัยที่ดำเนินการทั้งทางบวกและทางลบ ตัวอย่างเช่น

- ระดับของความสนใจ การให้ความสำคัญของสื่อมวลชน หรือ ความสนใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีผลต่อการออกแบบให้ผู้เกี่ยวข้อง เหล่านั้นเข้าร่วมในกิจกรรมการวิจัยในบทบาทที่แตกต่างกัน

- ระดับความรุนแรงของปัญหาที่มีผลต่อการออกแบบงานวิจัย และส่งผลต่อการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เช่น หากมีความสนใจมากและมีความรุนแรงของปัญหาในระดับสูงจะมีแนวโน้มทำให้งานวิจัยนั้นถูกนำไปใช้ประโยชน์ในระดับที่สูงขึ้น

- หากประเด็นการวิจัยนั้นมีความเชื่อมโยงกับพันธกรณี ระหว่างประเทศ หรือบทบัญญัติที่ต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ข้อเสนอจากผลงานวิจัยที่มีความเชื่อมโยงกับประเด็นดังกล่าวจะช่วยเพิ่มความสำคัญ ทำให้เกิดความสนใจของผู้กำหนดนโยบายได้มากขึ้น

3) กำหนดหน้าที่ บทบาท และกิจกรรมของงานวิจัย และทีมวิจัยที่จะ มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางนโยบายแต่ละด้าน

3.3 ปัจจัยที่สาม : กระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process)

- วิเคราะห์กระบวนการนโยบายสาธารณะในเรื่องที่จะทำการวิจัย
- ประเมินผลของกระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีต่อการวิจัยทั้งทางบวก และทางลบ เช่น ระดับความขัดแย้งของตัวกระทำทางนโยบาย, การให้ความสำคัญต่องานวิจัยของภาคการเมือง เป็นต้น
- จัดทำ Stakeholder Mapping เพื่อกำหนดหน้าที่ ปฏิสัมพันธ์ และรูปแบบ กิจกรรมที่จะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม
- วิเคราะห์ กำหนดบทบาทของงานวิจัย (เดิมความรู้ที่ขาด / เสนอข้ออภิปราย ถกแถลง / เสนอนโยบายใหม่ ฯลฯ) และบทบาทของนักวิจัยที่เหมาะสม (3 Models)

ภาพที่ 9 : กระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อกระบวนการวิจัยเชิงนโยบาย

ในการออกแบบกระบวนการวิจัยเชิงนโยบายมีประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับปัจจัยด้านกระบวนการนโยบายสาธารณะ ดังนี้

- 1) วิเคราะห์กระบวนการนโยบายสาธารณะในเรื่องที่จะทำการวิจัย
- 2) ประเมินผลของกระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อการวิจัย ทั้งทางบวกและทางลบ เช่น ระดับความขัดแย้งของตัวกระทำทางนโยบาย การให้ความสำคัญต่องานวิจัยของภาคการเมืองที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

- 3) จัดทำ Stakeholder Mapping ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยหรือนโยบายการวิจัยเพื่อกำหนดท่าที ปฏิสัมพันธ์ และรูปแบบกิจกรรมที่จะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการวิจัยได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มมีระดับความสนใจและความขัดแย้งที่แตกต่างกัน

- 4) วิเคราะห์กำหนดบทบาทของงานวิจัย และบทบาทของทีมวิจัยที่เหมาะสมต่อประเด็นนโยบายที่ทำการวิจัย โดยในเชิงบทบาทของงานวิจัยอาจเป็นข้อเสนอเพื่อเติมความรู้ที่ขาด หรือเสนอข้ออภิปราย ถกเถียง หรือ มุ่งเน้นการเสนอนโยบายใหม่ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการกำหนดบทบาทที่เหมาะสมของนักวิจัยที่นำเสนอไว้เป็น 3 Model ในหัวข้อข้างต้นเรื่อง “บทบาทของนักวิจัยในกระบวนการนโยบายสาธารณะ” (หน้า 21-22)

หากนำปัจจัยทั้ง 3 ข้อที่มีผลต่อการออกแบบกระบวนการวิจัยเชิงนโยบายและการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ มาสรุปเป็น 3 ช่วงของกระบวนการวิจัย คือ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เพื่อให้เห็นภาพรวมทั้งหมดแสดงตามภาพที่ 10

กระบวนการวิจัยเชิงนโยบาย

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
1. Research	<ul style="list-style-type: none"> กำหนดโจทย์วิจัย กระบวนการกำหนดโจทย์ การจัดทีมวิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับ Policy Actors ในกิจกรรมวิจัย จัดทำ Policy Brief เป็นระยะ จัดทำสื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยตามกลุ่มเป้าหมาย 	
2. Policy Environment (PE)	<ul style="list-style-type: none"> วิเคราะห์ปัจจัยด้าน PE ประเมินผล PE กำหนดท่าที บทบาทนักวิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> การสื่อสารกับสาธารณะ (Web, บทความ, Press Briefing, ให้สัมภาษณ์ ... ฯลฯ) สร้างประเด็นสาธารณะ สร้างปฏิสัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม 	
3. Public Policy Process (PPP)	<ul style="list-style-type: none"> วิเคราะห์กระบวนการนโยบาย Stakeholder Mapping กำหนดท่าที บทบาทนักวิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> จัดเวที Policy Platform อย่างต่อเนื่อง สร้าง ขยายโอกาสทางนโยบาย (Policy Window) เข้าร่วมเวทีสัมมนาสาธารณะที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการ / อนุกรรมการ ด้านนโยบายที่เกี่ยวข้อง 	

ภาพที่ 10 : ภาพรวมการออกแบบกระบวนการวิจัยเชิงนโยบาย

ช่วงต้นน้ำ เป็นส่วนเริ่มต้นของกระบวนการวิจัยและการออกแบบการวิจัย ประกอบด้วย

การวิจัย : การกำหนดโจทย์วิจัย กระบวนการกำหนดโจทย์ และการจัดทีมวิจัยอย่างเหมาะสม

สภาพแวดล้อมทางนโยบาย : การวิเคราะห์ปัจจัยด้าน Policy Environment การประเมินผล Policy Environment ทั้งทางบวกและทางลบ และการกำหนดท่าที บทบาทนักวิจัย

กระบวนการนโยบายสาธารณะ : การวิเคราะห์กระบวนการนโยบาย การทำ Stakeholder Mapping และการกำหนดท่าทีบทบาทของนักวิจัย

โดยทั่วไปมักจะมีการแบ่งกระบวนการวิจัยระหว่างช่วงกลางน้ำ (ช่วงดำเนินกระบวนการวิจัย) กับ ช่วงปลายน้ำ (ช่วงการนำเสนอ เผยแพร่งานวิจัย และผลักดันการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย) ข้อเสนอในเรื่องนี้ คือ ไม่ควรจะมีเส้นแบ่งแบบชัดเจน แต่ควรออกแบบกระบวนการวิจัยให้มีความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการวิจัย กับการสื่อสารข้อมูล ความรู้ ข้อเสนอจากงานวิจัย และการผลักดันใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถทำได้ในหลายรูปแบบ หลายกิจกรรม ตัวอย่างเช่น

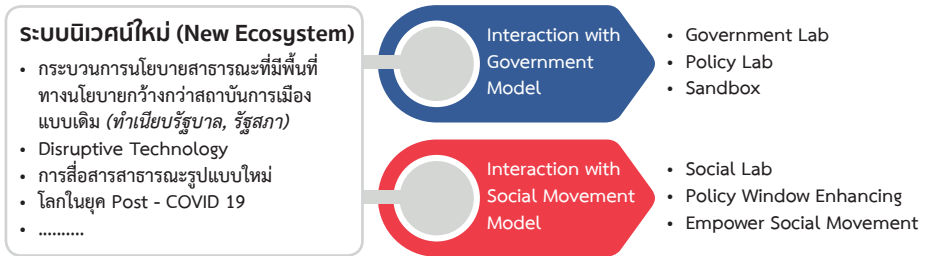
มิติด้านการวิจัย : สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับตัวกระทำทางนโยบายในกิจกรรมวิจัยตั้งแต่ในช่วงกลางน้ำ จัดทำเอกสาร Policy Brief เป็นระยะ โดยไม่จำเป็นต้องให้งานวิจัยเสร็จ ซึ่งอาจไม่ทันเวลาที่จะกระตุ้นหรือสร้างให้เกิดความรับรู้ การให้ความสำคัญและนำไปใช้ประโยชน์ จัดทำสื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยที่สอดคล้องตามกลุ่มเป้าหมาย

มิติด้านสภาพแวดล้อมทางนโยบาย : มีการสื่อสารกับสาธารณะเป็นระยะ เช่น เขียนและเผยแพร่บทความ จัดทำ Website ทำกิจกรรม Press Briefing การให้สัมภาษณ์ การสร้างประเด็นสาธารณะในกรณีที่งานวิจัยนั้นยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากสาธารณะอย่างเพียงพอ การสร้างปฏิสัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อที่จะเพิ่มยกระดับสภาพแวดล้อมทางนโยบายให้เอื้อต่อการเพิ่มโอกาสการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

มิติด้านกระบวนการนโยบายสาธารณะ : มีการจัดเวทีนโยบายอย่างต่อเนื่อง สร้างหรือขยายโอกาสทางนโยบาย การเข้าร่วมเวทีสัมมนาสาธารณะที่เกี่ยวข้อง โดยที่นักวิจัยอาจไม่ต้องสร้างกิจกรรมทั้งหมดเองแต่เลือกเข้าไปมีบทบาทในเวทีสาธารณะที่เกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากเวทีนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการนโยบายสาธารณะและเป็นประโยชน์ต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ การเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการ/อนุกรรมการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. ข้อเสนอการออกแบบกระบวนการวิจัย เชิงนโยบายในอนาคต

ภาพที่ 11 : การออกแบบกระบวนการวิจัยเชิงนโยบายในอนาคต

ประเด็นข้อพิจารณาว่ากระบวนการวิจัยรูปแบบที่ดำเนินการอยู่ปัจจุบันจะยังใช้อยู่ได้หรือไม่สำหรับการออกแบบกระบวนการวิจัยในอนาคต เนื่องจากระบบนิเวศน์ใหม่ (New Ecosystem) มีปัจจัยที่เปลี่ยนไปหลายประการ เช่น กระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีพื้นที่ทางนโยบาย (Policy Space) กว้างกว่าสถาบันการเมืองแบบเดิม นโยบายหลายเรื่องไม่ได้ถูกกำหนดที่ทำเนียบรัฐบาล หรือ รัฐสภา แต่อยู่บนพื้นที่สาธารณะในหลายรูปแบบ เช่น Facebook, twitter เป็นต้น การมี Disruptive Technology การสื่อสารสาธารณะรูปแบบใหม่ และ โลกในยุค Post Covid-19

หากพิจารณาจากปัจจัยที่มีผลต่อการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทั้ง 3 ปัจจัย มีข้อเสนอแนะต่อการออกแบบกระบวนการวิจัยเชิงนโยบายสาธารณะในอนาคตเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

1. Interaction with Government Model : ใช้รูปแบบ Government Lab หรือ Policy Lab หรือ Sandbox ซึ่งน่าจะเป็นรูปแบบที่ตอบโจทย์กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยมีการกำหนดโจทย์วิจัยร่วมกัน และให้ผู้จัดทำนโยบาย (Policy Formulator) เข้ามาร่วมเป็นนักวิจัย ทำงานร่วมกันแบบ Partnership ทำการวิจัยและทดลองปฏิบัติการในพื้นที่ที่มีข้อยกเว้นหรือยืดหยุ่นกฎระเบียบ กฎหมายในรูปแบบของ Sandbox

2. Interaction with Social Movement Model : ใช้รูปแบบ Social Lab ให้งานวิจัยทำหน้าที่สร้างเสริมความรู้ เปิดหรือขยายโอกาสทางนโยบาย และเสริมสร้างความเข้มแข็ง (Empower) ให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ได้นำเสนอให้กับผู้กำหนดนโยบายที่เป็นทางการแบบเดิมโดยตรง แต่ให้ตัวกระทำทางนโยบายกลุ่มต่างๆ นำความรู้ ข้อเสนอ ผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

3. พัฒนาและปรับปรุงระบบการทำงานของราชการเพื่อให้เอื้อต่อการทำงานวิจัยเชิงนโยบาย (Enabling Factor) เช่น

- ปรับกระบวนการวิจัย โดยให้หน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่เป็นหน่วยวิจัย ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของงบประมาณจากหน่วยงานให้ทุน เช่น สกสว. วช. (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ) โดยมีทีมวิชาการร่วมเป็นที่ปรึกษา ประกอบกับทีมวิจัยของหน่วยงานภาครัฐ

- แหล่งทุนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทุกปี ให้เป็นทุนระหว่างหน่วยงานร่วมกับมหาวิทยาลัย โดยให้ใช้โจทย์วิจัยจากหน่วยงานในการทำวิจัย เป็นการงานร่วมกันระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา

- การหาความคิด นวัตกรรม รูปแบบใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ เช่น ใช้ IT เข้ามาช่วยสำหรับส่งงานวิจัยเพื่อหารือกับฝ่ายนโยบาย หรือ การนำข้อมูลจากฝ่ายนโยบายไปสู่สาธารณะในรูปแบบใหม่ที่จะสามารถสื่อสารและสังคมมีพลัง

- พัฒนาผู้สังเคราะห์ (Integrator) ให้เกิดขึ้น และต้องทำงานแบบเต็มเวลา เพื่อให้สามารถเป็นกลไกที่จะทำให้งานวิจัยเกิดประโยชน์ เป็นคนกลางที่สามารถสะท้อนประเด็นวิจัยและเชื่อมระหว่างนักวิจัยและฝ่ายนโยบาย

ในการพัฒนาผู้สังเคราะห์ เสนอให้เป็นบทบาทของ สกสว. และ วช. โดยอาจจะพัฒนามาจากนักวิจัยที่มีศักยภาพ หรือมีการเสริมสร้างศักยภาพในกระบวนการวิจัย

รายชื่อคณะวิจัย โครงการการพัฒนาศาสตร์การนำผลงานวิจัยด้านนโยบาย สาธารณะไปใช้ประโยชน์

หัวหน้าโครงการ

รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่ปรึกษาโครงการ

ศ.สุริชัย หวันแก้ว มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

คณะผู้วิจัย

ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
ผศ.ดร.ทิวดา กมลเวช	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดร.สตีธร ธนานิธิโชติ	สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า
ดร.วิชุดา สาธิตพร	สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ดร.พัชราภา ต้นตราจัน	คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ดร.จารุพล เรืองสุวรรณ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คุณสุภิญญา กลางณรงค์	นักวิจัยอิสระด้านสื่อสารสาธารณะ

